

Literarna obdobja

I. ANTIKA

Čas -9. do 5. stol.

Delitev

Grška

- Arhaično: -8. do -5.
  - epika
  - lirika (manj)
- Klasično (atiško): -5. do -4.
  - drama
  - tragedija
  - govorništvo
- Helenizem: -4. do 5.
  - orientalske značilnosti
  - nova komedija
  - lirika, epika

Rimska književnost

- odvisna od grške
- prevodi Odiseje
- Arhaično: -240 do -81
  - komedija doseže vrh
- Zlati vek: -81 do 14
  - govorništvo
  - zgodovinopisje
- Srebrni vek: 14 do 117
  - lirika, epika, tragedija
- Pozno cesarstvo: 117 do 476
  - zaton ustvarjalnosti

Značilnosti

- Grški
  - mitologija in filozofija → razpravljanje o problemu (pogani, več bogov)
- Rimljani
  - praktičnost, jezik je latinščina
  - vpliv rimske književnosti viden do romantike

Zvrsti

- Epika (pripovedovanje o dogajanju v obliki strnjene besedila ali pripovedne pesmi)
  - ep, roman, pravljica, bajka, basen, novela
- Lirika (izpovedovanje v pesmi)
  - žalostinke (elegije), epigrami (nagrobni napisi), himne, ode, satira (zbadljivka)
- Dramatika (prikazana na odru, didaskalije, dialogi, monologi)
  - tragedija, komedija, krajši prizori

II. BIBLIJA ('knjiga knjig')

Čas -7. do 100

- verska, kulturna, politična knjiga krščanstva
- iz dveh delov
  - o stara zaveza (v Hebrejščini; 3 deli, skupaj 22 knjig; o zgodovini Izraelcev)
    - postave/zakoni
    - preroki
    - spisi
  - o nova zaveza (Grščina; 4 deli, skupaj 27 knjig)
    - o Kristusovem življenju in času po njem
      - evangeliji
      - dejanja apostolov
      - pisma
      - apokalipsa ali Janezovo razodetje
  - o širi krščansko vero
  - o prevodi
    - Jurij Dalmatin (1584 – reformacija)
    - Jurij Japelj (1784 – razsvetljenstvo)
    - XY Kraševc (20. stoletje)

III. SREDNJI VEK

Čas 5. do 15. stol. (476 (propad Rimskega imperija) do 1492 (odkritje Amerike))

Delitev

- Zgodnji srednji vek (5. do 10.)
- Visoki srednji vek (11. do 12.)
- Pozni srednji vek (12. do 15.)

Značilnosti

- fevdalizem, rast in vzpon (prebivalstva, gospodarstva, trgovine)
- razširitev krščanstva
- viteštvo
- nastajanje narodov, narodnih jezikov
- šole v samostanih, po 12. stol. tudi posvetne

Književnost

- najprej v latinščini
  - o cerkveni spisi in himne
  - o vagantska poezija (posvetna)
- narodni jeziki
  - o verska in posvetna
  - o Lirika (trubadurska lirika (opeva viteško življenje), Carmina Burana)
  - o Epika (junaški epi (navadni junaki), viteški romani (v verzih, kasneje v prozi; govorijo o zgodovini in ljubezni))
  - o Dramatika (verske igre – svetopisemski prizori, pasijoni, misteriji, mirakli, moralitete)

Na Slovenskem 10. do 16. stol.

- slovensko pismenstvo (rokopisna verska besedila v slovenščini – Brižinski spomeniki (okoli l. 1000), Celovški ali Rateški rokopis, Stiški rokopis (15. stol – prva Slovenska pesem) – kažejo razvoj Slovenskega jezika)
- slovensko ljudsko slovstvo (pesmi (verske + posvetne), pravljice, pripovedke, basni, legende itd.)

IV. RENESANSA (preporod)

Čas 14. do 16. stol.

Značilnosti

- povezava s humanizmom (humanisti so izobraženi meščani, redko plemiči – Michelangelo, Boccaccio, Erazem Rotterdamski, Leonardo da Vinci)
- v središču zanimanja **človek**, čutno dožemanje, doživljanje
- poudarjanje duhovne in telesne lepote, razuma, individualnosti
- uživanje v umetnosti
- zanimanje za vse antično
- veliki izumi in odkritja, razvoj

Delitev

- Zgodnja renesansa - 14. do 15. (Petrarca, Boccaccio)
- Visoka renesansa - 1500 do 1550 (Ariosto)
- Pozna renesansa - ²/₂ 16. stol. (Cervantes, Shakespeare)

Književnost

- spojitev antične in srednjeveške tradicije v nove književne oblike
- posvetna vsebina
- življenjskost, pestrost, živahnost (slog, vsebina, dogajanje)
- romantični in realistični elementi
- številne nove oblike
  - Lirika (**sonet**)
  - Epika (razprave v verzih, roman (Cervantes), novela (Boccaccio))
  - Dramatika (Shakespeare – razklenitev trojne enotnosti)

V. SLOVENSKA REFORMACIJA, PROTIREFORMACIJA IN BAROK

Slovenska reformacija / protestantizem

- politično, duhovno gibanje proti razvrati in moči cerkve, za krepitev meščanstva
- branje verskih besedil v materinščini
- Slovenci pod Habsburžani – Nemščina
- Turški vpadi – slab položaj kmetov
- prve knjige v Slovenščini – večinoma verske vsebine
  - o Primož Trubar (Katekizem in Abecednik – 1550)
  - o Adam Bohorič (Zimske urice – slovnica)
  - o Jurij Dalmatin (prevod Biblije – 1584)
- pisava Bohoričica – sistem sičnikov in šumnikov

Slovenska protireformacija 1574 do 1615

- izgon protestantov, sežiganje knjig, razen Biblije (Tomaž Hren)
- izid ene same knjige (Čandek: Evangeliji inu listuvi)

Barok konec 16. do 18. stol.

- vzporedno s svetovnim **klasicizmom**
  - o red, urejenost, disciplina, natančnost, poučnost (basni), preciznost
- kopičenje, izumetničenost, bujnost
- nasprotja telesno:duhovno, razum:čustvo, večnost:minljivost, odrekanje:uživanje itd.
- retoričnost, slikovitost, tudi temačnost
- vrste: sonet, ep, roman, drama

Barok na Slovenskem

- katolicizem premaga protestantizem

- 1615 do 1672 ne izide nobena knjige – zatišje
- nabožna besedila
- razvoj ljudskega slovstva
- avtorji:
  - Janez Svetokriški - Sveti priročnik (zbirka pridig)
  - oče Romuald – Škofjeloški pasijon (prvo ohranjeno dramsko besedilo)
  - Janez Vajkart Valvasor – Slava vojvodine Kranjske (geografski, etnografski narodnostni priročnik)

VI. LJUDSKO SLOVSTVO

Značilnosti

- anonimnost avtorja
- ustno izročilo
- različice ali variante (iz kraja v kraj, iz roda v rod)
- slogovne značilnosti
  - ljudska števila (3, 7, 9, 10, 12...)
  - ponavljanje, pomanjševalnice, ukrasni pridevki, pretiravanja, narečni izrazi
  - arhaizem in germanizem

Ljudsko slovstvo je slovstvena folklor, je ustna besedna umetnost, ustno izročilo.

- Lirika (ljudska pesem je vsaka, ki jo je po ustnem izročilu ljudstvo sprejelo kot svojo, jo dalj časa pelo, spreminjalo in prilagajalo)
- Epika (roman, balada, romanca; zgodovinske, bajeslovne, legendarne, živalske pesmi)
  - balada: ženske ali moške
    - ženska balada (sočutnost, otožnost, žalost nad položajem, usodo; romantičnost, vdove, žene, dekleta)
    - moška balada (krutost, strastnost, dramatičnost, nasilnost, temačnost, maščevanje, realističnost)
- Dramatike je malo

Na Slovenskem

- več ga nastaja v srednjem veku (10. stol. prvi primeri)
- Stiški rokopis – prvi zapis ljudske nabožne pesmi
- od 18. in 19. stol. – sistematično zbiranje in pisanje
- v umetni književnosti pogosto prisotni motivi iz ljudskega slovstva
  - romantika, moderna, sodobna književnost ...

VII. EVROPSKI KLASICIZEM (le v Franciji)

Čas 17. do 18. stoletje (vzporedno z barokom drugod po Evropi)

Značilnosti

- knjižna in likovna smer
- disciplina, red, urejenost, stroga morala in pravila, jasnost, razumljivost, izpeljanost
- čist jezik ter vzvišenost v govorici
- krepitev cerkve in poudarjanje razuma
- zgled v antiki (vsebinsko, idejno, jezikovno)
- klasicizem bolj popularen v meščanskih salonih (srednji in višji sloj)

Književnost

- Lirika (malo, misel na poezijo)
- Dramatika (pomembna; komedije – upošteva se **trojna enotnost** (Moliere, Racin)
- Epika (Jean de Lafontaine – basni)

VIII. RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

Čas ²/₂ 17. do 18. stol.

Značilnosti

- Poučevanje, pojasnjevanje, razsvetljevanje z razumom (razum + izkušnje)
- optimističen pogled na svet, človeka
- enakost, svoboda vseh ljudi
- različna književnost
  - idejno politično usmerjena, zabavna, poučna, koristna

Književnost (splošno)

- razvoj polliterarnih vrst (zgodovinska, filozofska proza)
- roman (Robinson Crusoe), komedije, meščanske drame, basni, epigrami, poučne pesnitve

Na Slovenskem (1768 do 1819)

- reforme Marije Terezije in Jožefa II (šolstvo, kmetstvo idr.)
- 1768 – izid kranjske gramatike (marko Pohlin)
- 1819 – umrla Žiga Zois in Valentin Vodnik
- 1808 – Jernej Kopitar izda prvo slovensko znanstveno slovnico
- narodno prebudne ideje – pravica do lastne kulture, jezika, narodne zavesti
- razsvetljenski debatno-kulturni krožki – Zoisov, Pohlinov
- Ilirske province → slovenščina je učni jezik v šolah
- razsvetljenske ideje:
  - poučnost: nauki, nasveti, razlage (Vodnik)
  - optimizem: enakost, svoboda ljudi, samozavest (A.T. Linhart)
  - utilitarizem (koristnost)

Pomen za slovensko narodno identiteto

- prva pesniška zbirka (Pohlin: Pisanice)
- prva pesmarica (Vodnik: Pesme za pokušino)
- drugi prevod Biblije (Jurij Japelj)
- prvi slovenski časopis (Ljubljanske novice - Vodnik)
- prva dramska besedila (A.T. Linhart: Županova Micka, Ta veseli dan ali Matiček se ženi)
- prva znanstvena slovnica (Kopitar)
- poljudni priročniki (Vodnik: Babištvo, Kuharske bukve)
- zgodovinske in šolske knjige (Linhart, Vodnik)
- uveljavljanje slovenščine na vseh področjih javnega življenja

IX. EVROPSKA ROMANTIKA

Predromantika

Čas 1750 do 1800

Značilnosti

- vzporedna klasicizmu, a po značilnostih nasprotujoča
- poudarjen posameznik in njegovo notranje življenje
- moč strasti, čustva, razpoloženja, idiličnost življenja, idealiziranje nekdanjih dob
- velik pomen narave
- razmišljanje o razočaranju, smrti, obupu – pesimizem
- smeri
  - viharništvo (Nemčija 1767-85): viharna čustva, geniji, svoboda, upor proti tradiciji, zatiranju in politični disciplini
  - weimarska klasika: dramatika, manj lirike in proze (Gothe, Schiller)

Romantika

Čas pred 1800 pa do 1830 (sprva v Nemčiji, Avstriji; Francija kasneje – po 1815, konec 1850)

Značilnosti

- iz besede roman (prvoten pomen: izmišljeno, nestvarno, pretirana čustva, otožno, malodušno...)
- čustvenost, poetičnost, domišljjsko bogastvo, lepota je glavna vrednota
- opiranje na Antiko, renesanso, srednji vek, ljudsko izročilo
- izpostavljeno je junakovo čustvovanje, sanje, plemenitost, strast ter ustvarjalna svoboda
- uveljavitev svetobolja/svetožalja (melanholična razklanost, boleče doživljanje sveta, brezizhodnost, tragičnost, pesimističnost)
- razkol med idealom in stvarnostjo

Književnost

- Lirika (močan razvoj (ljubezen, domovina, narava, svoboda, žalost, razočaranje); vrste: elegije, glose, romance, balade, gazele, himne, soneti)
- Epika (novele, povesti, pripovedke, romani, romani v pismih)
- Dramatika (manj, zgodovinska drama)
- avtorji (Nem: Goethe, Heine; Anglija: Byron; Francija: Hugo; Italija: pesniki; Rusija: Puškin, Lermontov)

+Revolucionarnost (anarhizem, panslavizem...) in spremembe

X. ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

Čas 1830 (Prešeren: Slovo od mladosti) do 1848 (smrt Franceta Prešerna)

Družbeno-kulturne razmere

- pod Avstrijo – germanizacija
- politična gibanja – ilirizem, panslavizem, avstroslavizem
- mlajši rod romantikov: Prešeren, Čop; »naj je književnost visoka«
- starejši rod romantikov: Kopitar; »književnost po ljudskem slovstvu«
- različne pisave (dančica, metelčica, bohoričica, nato gajica)
- za slovenske izobražence, dvig naroda, jezika

Književnost

- teme: ljubezen, čustvovanje, domovina, zgodovina, ljudsko slovstvo, odnos umetnika do družbe in obratno
- Lirika (prevladuje): osebna, čustvena; dokazana moč slovenščine; enakost z Evropsko
  - o soneti, romance, balade, gazele, glose, epigrama...
- predstavniki
  - o Matija Čop: teoretik, poliglot, usmerjal Prešerna
  - o Matija Kastelic: urednik Kranjske Č'belce, pesnik
  - o Jernej Kopitar: jezikoslovec, cenzor
  - o Stanko Vraz: pesnik
  - o Anton Martin Slomšek: pisatelj, pesnik
  - o Janez Bleiweis: urednik Kmetijski in rokodelskih novic
  - o France prešeren: najači

XI. EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

Čas 1830-50 do konca 19. stol.

Družbeno-kulturne razmere

- kapitalizem, meščanstvo v ospredju
- razvoj znanosti

Značilnosti

- opisovanje vsakdanjosti, meščanstva, propadajočega plemstva, povprečnežev iz družbe, vsakdanje težave
- psihološka in sociološka motivacija za ravnanje oseb
- objektivno pripovedovanje
- ni olepševanje, nepristranskost, dejansko stanje
- romantični realizem: prisotni še romantični elementi (Balzac)
- objektivni realizem: neprizadeto, objektivno prikazovanje (Flaubert, Tolstoj)
- kritični realizem: kritika meščanske družbe (Gogolj, Tolstoj)
- psihološki realizem: analiza podzavesti, analiza odločitev (F.M. Dostojevski)
- impresionistični realizem: vpliv trenutnih vtisov, razpoloženj, reakcij
- socialni realizem: izkoriščanje, ogroženost preprostih ljudi (Čehov, Dickens)
- poetični realizem: ublaži dejansko stanje, kaj zamlči

Književnost

- Lirika (malo)
- Epika: roman, novela
- Dramatika (malo)

Naturalizem

Značilnosti

- skrajna oblika realizma
- ideja: človekovo dejanje je odvisno od časa, dednosti ter okolja
- snov naturalizma: kriminal, prostitucija, družbeno dno (Zola, Ibsen)
- zvrsti in vrste realizma in naturalizma
  - Epika: roman, povest, novela (natančno prikazovanje oseb in okolja)
  - Dramatika: pisana v prozi (do takrat v verzih)
    - tezne in psihološke; analitična tehnika
  - realistično naturalistični roman
    - obsežen, svoboden prostor in čas
    - vsakdanje osebe, povprečneži
    - raznovrstne teme in motivi (pokvarjenost meščanstva, osebne težave...)
    - sodoben neizumetničen jezik
    - večinsko vsevedni pripovedovalec (se menja z osebnim)
    - raznovrstna pripovedna tehnika, opisi, dialogi

XII. MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

Čas 1848 do 1899 (začetek moderne)

Družbeno-kulturne značilnosti

- pod Avstro-Ogrsko
- program zedinjena Slovenija: združitev slovenskih dežel, slovenščina v šoli, zahteva po univerzi v Ljubljani
- čitalnice, tabori (kulturno in politično druženje)
- podeželsko prebivalstvo zadolženo → propad
- germanizacija
- staroslovenci: Bleiweis (zvestoba AO, čitalnice)
- mladoslovenci: Levstik (narodna svoboda, izobrazba, tabori)
- revije: Slovenski glasnik, Zvon, Ljubljanski zvon, Dom in svet

Značilnosti

- prvo obdobje – 1848 do 1881
  - nič novega, vpliv romantike, sledi razsvetljenstva in predromantike, romantični realizem
  - pišejo še zmeraj čustveno, o izjemnem, naključnem

- drugo obdobje – 1881 do 1899
  - bližje realizmu, romantični in poetični realizem
  - zelo malo naturalizma (Govekar: V krvi)
- dva programa (ideje in usmeritve za pisanje):
  - Fran Levstik: Potovanje od Litije do Čateža
  - Fran Celestin: Naše obzorje

Književnost

- Lirika: ljubezen, domovina (Aškerc, Jenko, Gregorčič)
- Epika: romani, povesti, novele (slike), značajevke in črtice (Levstik, Jurčič, Kersnik, Tavčar, Jenko, Stritar)
- Dramatika (malo (Levstik, Jurčič))

Slovenski jezik se uveljavi v vseh oblikah književnosti.

XIII. EVROPSKA ROMANTIKA, DEKADENCA, SIMBOLIZEM

Čas konec 19. , začetek 20. stol.

Družbeno-zgodovinski okvir

- razcvet kapitalizma
- vojne za delitev sveta
- mnogo izumov in iznajdb – hiter razvoj
- zasičenost, naveličanost družbe

Literarne smeri

- skupno ime **moderna** ali *findeciecle* .
- temelji: subjektivnost, pomen čustev, domišljije, razpoloženja
- smeri je včasih težko razločevati
- **nova romantika**
  - povzela je zahteve stare, klasične romantike (občutljivost, čustva, nenavadnost, izjemnost)
- **dekadenca** (propad)
  - izjemne, bolesterne, tudi perverzne poteze v pesniškem doživljanju sveta, upor proti ustaljenim vrednotam, omamljanje z besedami
- **simbolizem** (znamenje, podoba)
  - ob pomoči simbolov, globlji pomen resničnosti
  - pojav lapurlatizma (umetnost je sama sebi namen)
- **impresionizem**
  - upor proti fotografsko natančnemu naturalizmu
  - osebni vtis, spreminjajoči, bežni, drugačni, zamegljeni vtis; čustva, čutenje, razpoloženje
  - nedokončane misli, stavka, zvočno slikanje
- razlike med smermi so odvisne od dojemanja ustvarjalca

Književnost

- Lirika (veliko): nasprotje med idealom in stvarnostjo,
  - motivika: sanje, halucinacije, praznosta, smrt, očiščenje, čudna in čustvena stanja
  - oblike: svobodni verz, zvočnost besed, preplet smeri, nejasnost, svobodna tvorba verza v pesmi
  - vrste: pesem v prozi (kratka, ritmizirana proza; upošteva, kar velja za liriko)
- Dramatika: lirska/poetična drama, razpoloženja, pesniški jezik, sanjskost, pravljичnost, tudi zgodovina in (ne)vsakdanjik, dekadenco hrepenenje omame...

- o pojav esteticizma: umetnost in lepota nista sami po sebi, sta tudi nekaj višjega, najpomembnejšega (pretirano poudarjanje lepega); zato lahko umetnost poseže tudi po grdem – estetika grdega (odurnost, popačenost), npr. v dekadenci

XIV. SLOVENSKA MODERNA

Čas 1899 (Cankar: Erotika; Župančič: Čaša opojnosti) do 1918 (Cankar umre, 1. sv. vojna)

Družbeno-kulturne razmere

- pod nemško oblastjo, narodni jezik nemščina
- prodiranje kapitalizma; propadanje, izseljevanje kmetov
- vzpon slikarstva, arhitekture, literarne zgodovine, književnosti (spet doseže EU raven)

Književnost

- lirika, epika, dramatika so enakovredne
- enako kot svetovna moderna umetnost
- Lirika: zgled po ljudskem slovstvu in romantiki (ljubezen, razpoloženje, razmišljanje, domovina)
  - o spet pojav soneta, svobodni verz, zvočnost jezika, naravni ritem
- Epika: povest, roman, **črtica**
  - o opis proletarskega (delavskega) ali malomeščanskega življenja
  - o naturalistični, socialistični, narodnopolitični, zgodovinski, psihološki
  - o vrh so črtice Ivana Cankarja (lirsko razpoloženje, hrepenenje, sanjarjenje)
- Dramatika (veliko): razširjene drame; prvine nove romantike, dekadence, simbolizma, impresionizma, a vendar bolj realističen prikaz
  - o tragedije, družbene in politične drame, komedije, farse, ljudske igre
  - o naj dramatik: Cankar
    - teme: boj za oblast, malomeščanstvo, družba proti izobčencem in umetnikom, kapitalistični povzpnetniki
- avtorji:
  - o Dragotin Kette
  - o Josip Murn
  - o Ivan Cankar
  - o Oton Župančič
  - o sopotniki
    - Izidor Cankar, Fran Saleški Finžgar, Fran Milčinski, Zofka Kveder

XV. SVETOVNA KNJIŽEVNOST PRED 2. SV. VOJNO

Čas po 1900

Značilnosti

- ohranitev nekaterih stalnih smeri (romantika, realizem, naturalizem, simbolizem)
- neposredno prikazovanje človekovega doživljanja, zaznavanja, občutkov predstav
- popisovanje toka človekove zavesti, njegovega notranjega monologa, pogovora samega s seboj
- pogosti nelogični stavki, besedne zveze
- pojav književnih smeri, ki jih imenujemo avantgardne
  - o **ekspresionizem** (pisatelj izrazi svoja videnja problemov (osamljenost, groza, stiska, svoboda; prava resnica je v notranjosti človeka)
    - jezik: klici, vzkliki, nenavadne besedne oblike, pogoste besede (duša, katastrofa, konec, preobrazba), barve označujejo pojme (**svoboda**, **mir**)
    - religiozni ekspresionizem, kozmični ekspresionizem (človek vržen v kozmos), socialni ekspresionizem (socialne stiske, človečnost)

- o **futurizem** (usmeritev v prihodnost, poveličevanje tehničnega napredka, prezir do nekdanjega, agresivnost, vojne)
  - jezik: črke različnih velikosti, oblik; nizanje samih soglasnikov, nedoločnikov; zelo svobodno
- o **kubizem** (ruši jezikovne zahteve, norme)
  - tok podzavesti, zelo subjektivno izražanje misli
- o **dadaizem** (usmerjen v nihilizem (zanikanje vrednot)
  - nasprotovanje splošnim umetniškimi forma, sociali
  - upor v jeziku, kulturi, estetiki, logiki
- o **nadrealizem** (nadresnično, proti pravilom običajnega človeškega razuma)
  - človeško bistvo je v njegovi podzavesti, ne v logiki in razumu
  - halucinacije, sanje
  - pesniški jezik je absurden, paradoksen
- o **konstruktivizem** (idejno blizu ekspresionizmu, a drugačna slogovna sredstva, način izražanja)
  - v besedilu so številke, formule, liki, izrezki iz časopisov
  - dela so zgrajena po naključni logiki, asociacijah, vtisu
  - prisoten občutek nemoči in kaosa
- o **socialni realizem** (izhodišča v klasičnem realizmu, prikaz posameznika je odvisen od družbe)
- o **socialistični realizem** (utrjuje socialistični družbeni nazor; posameznik je idealiziran predstavnik družbe – deluje v dobro vseh, domovine)

Književnost

- o Lirika je oprta na dramatiko
- o Dramatika in epika pa na realizem

XVI. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PRED IN MED 2. SV. VOJNO

Čas 1918

Družbeno-zgodovinski okvir

- konec AO, nastanek SHS
- napredni Slovenci se združijo v boju proti okupatorju v OF
- izhaja veliko časopisov (Slovenski narod, Slovenec, Jutro...)
- kulturni molk (na okupiranem območju ni javnega umetniškega delovanja – izjema: opera, gledališče)
  - o posamezni objavljajo ilegalno ali na osvobojenem ozemlju

Značilnosti

- pojavljajo se mnoge smeri (ekspresionizem, futurizem, konstruktivizem, artizem)
- kolektivno doživljanje
- 1918 do 1930
  - o prevladuje ekspresionizem, sledi moderne (simbolizem)
  - o
- 1930 do 1941
  - o prevladuje socialni realizem, sledi moderne (simbolizem)
  - o človek doživlja duhovno in moralno krizo
  - o
- 1941 do 1945
  - o književnost ima vlogo revolucionarnega in narodnega ozaveščanja (je razumljiva, preprosta, dostopna, navdušujoča, splošna)

Književnost

- Lirika: subjektivno, notranje doživljanje, katarze

- teme: usode, smrti, svobode, osamljenosti, človečnosti
- slog: svobodni verz, patetika, ritmizirana proza (prvo obdobje)
- lirike je v prvem in drugem obdobju v splošnem manj
- partizanska lirika
  - teme: domovina, žalost, osamljenost, skupnost, svoboda, izguba bližnjih, vera v zmago
  - zaradi bojev kratke pesmi, žalostinke, razpoloženske pesmi, koračnice, uporniške pesmi...
- Epika:
  - ekspresionistična: nekaj črtic, grotesk; notranja duhovna doživetja
  - socialni realizem: romani, povesti, veliko novel, dnevniki, spomini, reportaže (tematika partizanskega boja)
    - družbena tematika, življenje malih ljudi, delavcev, kmetov
- Dramatika
  - pred 2. sv. vojno: modernizacija teatra (scena, več igralcev, patetika, razklanost sodobnega človeka; sledi EXPRES., NATURAL. in DEKAD.
  - socialni realizem: zgodovinska, družbenokritična, kmečka tematika
  - NOB: igralske gledališke skupine, skeči, propagandne igre, enodejanke

XVII. SVETOVNA KNJIŽEVNOST PO 2. SV. VOJNI

čas: po 2 sv. vojni

družbene in kulturne okoliščine:

- Evropa se gospodarsko in politično povezuje
- v 90-ih osamosvajanje držav (tudi Slo)
- napredek tehnike, življenja

književne smeri:

- **eksistencializem** (bivanje, obstoj)
  - človek je vržen v nesmiseln svet, kjer išče svoje bistvo (filozof. načelo)
  - človek se svobodno odloča za svoja dejanja
  - smisel najde celo v absurdnem, nesmiselnem svetu
  - teme: tesnoba, strah pred smrtjo, nič, absurdno, vpr. svobode, odgovornosti
  - **ateistični ek.** (absurd, svoboda, nesmiselnost obstoja), **religiozni ek.** (kritika racionalizma)
- **književnost absurda** (nesmiselnost)
  - človek je v razmerju do sveta v absurdnem položaju – človek teži k popolnosti, harmoničnosti, absolutnem, a svet je neurejen, nesmiseln, razklan
  - človek lahko smisel najde le, če se zaveda absurdnosti in nesmiselnosti položaja
- **dramatika absurda** – vse obstoječe je nesmiselno
  - pojav tragične igre (Samuel Beckett)
  - pojav komične igre
  - grotesknost, vsebina in oblika, dogajanje nelogično, absurdni, nestvarni svet
  - ni dramskega trikotnika (napetost je v absurdnosti)
  - pasivni junaki, brezkončen čas
  - jezik: nesmiselne besedne zveze, nelogični dialogi, monologi
  - tako dramo imenujemo antidrama, je povsem nasprotna klasični
- **magični realizem**
  - temelji na nadrealizmu
  - preplet magičnih, sanjskih, fantastičnih, pravljicnih, mitoloških elementov

- **novi roman**
  - v ospredju predmetni svet (kot da človek ne obstaja)
  - hladnost, brezčustvenost
- **konkretna poezija**
  - črka kot znak ima likovno vrednost

XVIII. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PO 2.SV. VOJNI

čas: po 2.sv.vojni

književnost:

- vse je odraz sedanosti, teme, motivi, ideje so povezani s problemi sedanje družbe
- ni ponavljanja že uporabljenih vsebin
- problematika povojnega časa in novega družbenega sistema (socializem, samostojna Slo.)

faze, obdobja:

- 1. obdobje, 1945-1950
  - kolektivizem (skupnost, izgradnja domovine)
  - junaški glavni junaki, predani skupnosti
  - še vedno teme NOB
  - socialistični realizem
- 2. obdobje, 1950-1960
  - knjižni **pluralizem** (preplet več smeri)
  - kritičnost
  - pojav sodobnejšega ustvarjanja, oblikovanja besedil
  - **intimizem** (človekov notranji svet), mali mestni človek
- 3. obdobje, okrog 1960
  - povezava z eksistencializmom (strah, otroške travme, občutek osamljenosti, črnogledost)
  - zanimanje za bivanjske teme, odtujenost od okolja
  - vpliv knjiž. absurda, modernizma
  - abstrakten jezik
- 4. obdobje, 1965-1970
  - nastanek avantgard (povsem nove, drugačne smeri)
  - modernistična lirika, epika, dramatika
  - ludizem, parodija, igrivo-ironična besedila, ustvarjanje z graf. znamenji
- 5. obdobje, po 1975
  - postmodernizem (zaradi ponovnega črpanja iz tradicionalne lit., nastajajo zanimivejša in estetsko privlačnejša dela)
  - lirika: moderna, a vsebuje motive ljudskega slovstva, mitičnega, simboličnega, dekadentnega
  - epika: romani, novele s sodobno tematiko, posamezni domišljjski elementi
  - dramatika: ponovna smiselnost, zgradba; posamezni moderni elementi (simbolika, sanjski prizori, tehnična izvirnost)
- po 1980 avantgardizem usahne, razmah soneta

pesništvo:

- po 1959 se imenuje sodobna slovenska lirika
- preplet socialnega realizma, ekspresionizma, nove romantike, simbolizma, modernizma in postmodernizma

- štiri generacija (predvojna; prva, druga, tretja povojna)
  - ustvarjajo ali pod vplivom tradicije
  - ali pod vplivom modernih tematskih smeri (ludizem, reizem (opis predmetnega sveta), lingvizem (poezija jezikovnih preizkusov)...))

pripovedništvo:

- imenujemo sodobna slovenska proza
- teme povezane s politiko, družbo, moralo časa
- štiri rodovi ustvarjalcev (predvojni red; prvi, drugi, tretji povojni red)
- pojav književnega pluralizma, socialni realizem, eksistencializem, modernizem, postmodernistična proza

dramatika:

- teme povezane s tradicijo in sodobnim časom
- štiri generacije (predvojna, medvojna; prva, druga povojna)
- pojavi socialno/družbeno-kritičnega realizma, eksistencializma, modernizma, postmodernizma
- komedija in drame (eksistencialistična in poetična), drama absurda z elementi groteske